

Napsal Milan Jankovič

(E*forum, 27. 02. 2019)

*Literární teoretik, historik, editor a fotograf **Milan Jankovič** (1. září 1929 – 5. ledna 2019) byl jedinečnou osobností svého oboru, dynamicky zvažující možnosti významové interpretace uměleckých literárních výkonů. Jeho studie a stati – soustředěné mj. v knižních souborech Nesamozřejmost smyslu (1991), Dílo jako dění smyslu (1992), Kapitoly z poetiky Bohumila Hrabala (1996), Cesty za smyslem literárního díla (2005), Cesty za smyslem literárního díla II (2015, viz *echo* z 6. 1. 2016) – vynikají osobním zaujetím a inspirativně projasňujícím estetickým promyšlením nenahraditelných možností rozumění. **Zamyšlení nad Ripellinovou Magickou Prahou** (Literární noviny 4, 1993, č. 19, 13. 5., s. 3) připomíná Jankovičovu nezaměnitelnou schopnost hledání a pronikavě přesného, nezjednodušujícího postžení nejednoduchých významotvorných fenoménů a souvislostí.*

lm

Zamyšlení nad Ripellinovou Magickou Prahou

Jeden z mnoha podnětů Ripellinovy knihy Magická Praha je metodologický. Vidím jej ve využití přístupu, který klade důraz na koexistenci minulého a přítomného, na jejich vrstvení a propojování, které má svůj vlastní, nelineární čas. Je to „dlouhý čas“ interpretace, čas přibývajících, vracejících se, rozrušovaného a znovu skládaného **smyslu**. Je to čas-prostor sblížování významů navzájem vzdálených a nesourodých. Dnes nám může být Ripellinova zkušenost srozumitelnější než v době, kdy se svou koncepcí přicházel a kdy pro ni ještě nevykrystalizovalo odpovídající označení: *postmoderna*. Máme ovšem na mysli docela určitou podobu tohoto novodobého zaklínadla – **dlouhý čas rozumění**, jak o něm píše například Karlheinz Stierle. V jistém metodologickém předstihu (který mu také mohl být vytýkán jako nedostatek historičnosti) pojímal Ripellino interpretaci jako živý akt, který svůj předmět **spolutvoří**, nikoliv jen zaznamenává. Taková perspektiva byla pro něj nezbytností. Šlo mu přece o víc než o literární nebo kulturní historii. Hledal výraz pro osobně zaujatou představu Prahy tragické i magické v rozpětí několika staletí především proto, aby se sám vyrovnal se stísněností, která se po srpnu 1968 podobala tísní pobělohorské. Lékem se stával dlouhý čas porozumění a v něm stírání hranic mezi historií a poezií. Postup, který se posléze ukázal jako produktivní.

Hrdinou Magické Prahy je poutník... tvrdí Ripellino a dává tím pojmu „magičnosti“ uchopitelnější rozměr. Pohyb do hloubky smyslu je v něm převáděn do mnohosti

proměn. Nejvíce mne zaujaly série proměn téhož nebo podobného motivu, tématu, postavy: pobělohorský poutník z Komenského Labyrintu světa a ráje srdce, Kulhavý poutník Josefa Čapka, poutník-tulák ve hře Ze života hmyzu bratří Čapků a další poutníci a tuláci, na které je česká literatura přebohatá. Abychom nepodlehli nějakému klamnému dojmu z takového výčtu: nepůjde o Prahu turistickou. Metoda, kterou Ripellino zvolil, tomu účinně brání, soustřeďuje se při vši mnohosti k určitým integračním jádrům. Poutníci, chodci denní i noční, Holanův kráčivec stejně jako Kolářův svědek jsou **vyslanci poezie** ve zlých časech, celku, který se přelévá přes hranice jednotlivých stylů a historických poetik, dokonce přes hranice poezie a prózy i jednotlivých uměleckých druhů, ne však bez autorovy sebekontroly. Nejpersvědčivěji tká Ripellino magičnost své Prahy právě z takových setkání, ve kterých zasvěcená znalost možností stylového a druhového mísení, znalost materiálu i stavebních principů toho kterého období koriguje nahodilost pouhých dojmů a usměrňuje autorovu fantazii, jeho mimořádnou vnímavost pro podobnosti a příbuznosti tvarů, pro bohatství jejich skrytého smyslu. Tak se třeba dočítáme o proměnách motivu máchovského symbolického pozdravu „dobrou noc“ v Poutníkově, v Pouti krkonošské, v Křivokladu – a nečekaně také v Nezvalovi, v hudbě jeho Edisona, který zde a ještě i na jiných významných místech s Máchovými verši rezonuje. Dočítáme se i o příbuznosti Nezvalovy Ženy v množném čísle a obrazů Arciboldových. Tak se nás dotkne baroknost veršů Halasových, Zahradníčkových, Holanových – v charakteristikách tvarovosti Braunových soch. Zdá se, že v tomto směru, ve vyhledávání barokních inspirací české poezie, je Ripellino mimořádně vnímavý. Je však také schopen domýšlet záležitosti stylu a stylového mísení jako **obecný princip** právě tohoto kulturního prostředí. „Kouzlo Prahy“, které pramenilo z mísení různorodých jazykových i stylových prvků, mělo svou hlubší motivaci: zacelovalo rány země stíhané nepřetržitými pohromami, vracelo naději. Odtud váha poezie a umění pro toto střeoevropské kontinuum, ať už se týká kultury české, německé nebo židovské.

Dílčí poznámka se týká díla Jaroslava Haška. Ripellino prozíravě přiřadil postavu dobrého vojáka Švejka ke galerii poutníků, k tomu prvnímu a nejvýznamnějšímu z nich, ke Komenského Labyrintu světa a ráji srdce. Šel bych však v tom přirovnání co nejdál. Představuje se nám zde nejenom směšný a nebezpečný labyrint hlupáků, ale také jejich protiklad, „schopnost rozeznat nezkreslenou pravdu a zachovat si v ní vlastní úsudek“ (Ripellino). I ten přece patří ke Švejkově výzbroji! Nepřímo se tu potvrzuje, jaké kolosální nedorozumění (jehož je ovšem Ripellino prost, ale které vysvítá z připojeného Stromšíkova doslovu k Magické Praze) spočívá v empirickém, sociologickém a hedonistickém pojetí Švejka, jeho přízemnosti i jeho plebejství. Možná, že k takové dezinterpretaci částečně přispěla i Ripellinova obava, aby Švejkova hraná poslušnost nepřinášela s sebou také „ochotu hrbít hřbet, šaškovskou úlisnost, rezignaci na každé vzepětí, na každou vzpouru“. To jsme ale někde docela jinde než v Osudech dobrého vojáka Švejka. Stranou zůstal groteskní řád této knihy, k němuž nám dává klíč spíše tradice smíchové kultury středověku, jak ji připomněl Michail Bachtin, než abychom o této přetvářce mohli uvažovat beze všeho dalšího jako o kvalitě morální. Mistrovství přetvářky charakterizuje, ale nezakládá Švejkovu životnost. K té se daleko více blíží Ripellinova charakteristika „**absurdního**

optimismu“ Haškova humoru. Ta také připomíná příbuznost s Komenského Labyrintem co nejmýlněji: schopnost vidět věci – v parametrech stylu, který jím odpovídá – jak opravdu jsou.

(Předneseno v Praze 21. 4. 1993 na konferenci, která byla věnována 15. výročí úmrtí A. M. Ripellina.)

www.ipsl.cz